

УДК 343.85:343.378

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-63-161-168

КОНТРАБАНДА ТА МИТНА БЕЗПЕКА: ОСНОВНІ СХЕМИ КОНТРАБАНДНИХ ПОСТАВОК

Живко З.Б.¹, Головач Т.М.², Боруцька Ю.З.³

¹ д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна, e-mail: professor2007@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4045-669X>

² к.філ.н., доцент, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна, e-mail: tetianaholovach@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6665-4416>

³ к.геол.н., доцент кафедри туризму, Львівський національний аграрний університет, м. Львів, Україна, e-mail: borutska_yulya@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5040-8624>

SMUGGLING AND CUSTOMS SECURITY: MAIN SCHEMES OF SMUGGLING SUPPLIES

Zhyvko Zinaida¹, Holovach Tetiana², Borutska Yuliia³

¹ Doctor of sciences (Economics), professor, professor of management, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine, e-mail: professor2007@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4045-669X>

² PhD (Philology), associate professor, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine, e-mail: tetianaholovach@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6665-4416>

³ PhD (Geologi), Lviv National Agrarian University, Lviv, Ukraine, e-mail: borutska_yulya@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5040-8624>

Анотація. Контрабанда є одним із найнебезпечніших злочинних явищ у сфері суспільного життя. Ця проблема, яка не обходить жодну з країн світу, і останнім часом, завдяки процесам світової інтеграції, стала проблемою без кордонів. Незаконне переміщення через митний кордон наркотичних засобів, зброї, боєприпасів, культурних та історичних цінностей традиційно перебуває в центрі уваги кримінальних угруповань як один із способів швидкого збагачення. У статті розкрито взаємозв'язок між контрабандою та реалізацією контрафактної продукції, несплатою податків та митних зборів. Проведений огляд обсягів митної продукції, досліджено трактування митної безпеки в наукових колах та основні схеми контрабандних поставок. На основі вивчення особливостей наявних контрабандних схем встановлено причини виникнення контрабанди та можливі збитки національній економіці. Метою дослідження є виокремлення методів для вимірювання незаконного обходу оподаткування тютюнових виробів, дослідження сильних та слабких сторін кожного методу та рекомендації щодо доцільності використання того чи іншого методу. Одночасно пропонуються ключові визначення та довідкова інформація про контрабанду тютюну, огляд емпіричних досліджень щодо контрабанди тютюну. В ході дослідження зроблено висновок, що саме населення України, яке купує контрабандний товар, спонукає до створення неліквідів вітчизняних товарів, згорання вітчизняного виробництва, зменшення робочих місць та зарплати, і врешті-решт всі тяготи платника податків через існування контрабандних схем лягають на плечі громадян. Автори зазначили, що зупинити контрабанду тютюнових виробів можна через реалізацію цілого комплексу заходів, враховуючи як контрабандний вивіз продукції, так і контрабандний ввіз її в Україну; введення кримінальної відповідальності за підробку та виробництво контрафактної продукції, за нелегальне використання торгових марок; впроваджувати зарубіжний досвід боротьби з контрабандою.

Ключові слова: контрабанда, контрафактна продукція, тютюнові вироби, збитки, митна безпека, митні збори, податки

Формули: 0; рис.: 3; табл.: 1, бібл.: 10

Annotation. Smuggling is one of the most dangerous crimes in public life. This problem, which does not bypass any of the countries of the world, and recently, thanks to the processes of global integration, has become a problem without borders. Illegal movement of drugs, weapons, ammunition, cultural and historical values across the customs border has traditionally been the focus of criminal groups as a means of rapid enrichment. The article reveals the relationship between smuggling and the sale of counterfeit products, non-payment of taxes and customs fees. A review of the volume of customs products was carried out, the interpretation of customs security in scientific circles and the main schemes of contraband supplies were investigated. Based on the study of the features of the existing smuggling schemes, the reasons for the emergence of smuggling and possible losses to the national economy have been established. It is

concluded that the population of Ukraine, which buys smuggled goods, encourages the creation of illiquid assets of domestic goods, the curtailment of domestic production, the reduction of jobs and wages, and in the end all the burdens of the taxpayer due to the existence of smuggling schemes fall on the shoulders of citizens. The purpose of the study is to identify methods for measuring the illicit circumvention of tobacco taxation, to study the strengths and weaknesses of each method and to recommend the appropriateness of using a method. At the same time, key definitions and background information on tobacco smuggling and an overview of empirical research on tobacco smuggling are offered. The authors noted that it is possible to stop the smuggling of tobacco products through the implementation of a whole range of measures, taking into account both the smuggling export and import of products; introduction of criminal liability for counterfeiting and production of counterfeit products, for illegal use of trade marks; introduce foreign experience in combating smuggling.

Keywords: *smuggling, counterfeit products, tobacco products, losses, customs security, customs duties, taxes*
Formulas: 0; fig.: 3; tabl.: 1; bibl.: 10

Постановка проблеми. Актуальність проблематики контрабанди тютюнових виробів безперечна і є особливо болючою, адже питання не лише стосується збитків, нанесених економіці держави, але й здоров'ю громадян як України, так і країн, в які доставляється контрабандний товар, бо невідомо з якого тютюну чи взагалі з чого виготовлені цигарки. Інше питання в яких умовах виготовляється продукція, де і як зберігається, транспортується тощо. Тобто виникає ціла низка взаємопов'язаних питань, які не досліджені, знаходяться поза колом нормативних вимог та повинні вирішуватися комплексно.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання діяльності митних органів, органів правопорядку та висвітлення основних аспектів протидії контрабанді досліджувалися таким науковцями як О.М. Бандурка, С.О. Баранов, В.В. Варава, М.О. Думчиков, М.О. Живко, О.М. Мельник, О.В. Осадчук, О.В. Полулях В.В. Прокопенко та інші. Вивчаючи стан економічної безпеки держави ці питання проходили при визначенні функціональних складових безпеки держави, оцінювання її рівня, встановлення ризиків та загроз в наукових працях І.В. Висоцької, З.Б. Живко, Г.В. Козаченко, І.П. Мігус, Т.В. Момот, С.С. Родченко, В.І. Франчука, А.М. Штангрета та інших. Однак, при такому численному науковому доробку саме питанням протидії контрабанді тютюнових виробів приділено мало уваги.

Потрібно виокремити та дослідити використання декількох різних методів вимірювання контрабанди тютюнових

виробів для надання найбільш об'єктивного уявлення про незаконний характер контрабанди виробів. Завдяки цим знанням можна реалізовувати політичні відповіді та моніторити їх з метою встановлення їх ефективності, доцільності та впливу на інші цілі політики. Зокрема, якщо посилення податкових надходжень є однією з цілей політики оподаткування тютюну, то контрабанда виступає важливим фактором, адже контрабанда тютюну уникає оподаткування. Як ми зазначали в актуальності, контрабанда тютюну може вплинути на політику охорони здоров'я, оскільки важко регулювати застереження щодо здоров'я та умови продажу контрабандного тютюну і підриває економіку держави.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виокремлення методів для вимірювання незаконного обходу оподаткування тютюнових виробів, дослідження сильних та слабких сторін кожного методу та рекомендації щодо доцільності використання того чи іншого методу. Одночасно пропонуються ключові визначення та довідкова інформація про контрабанду тютюну, огляд емпіричних досліджень щодо контрабанди тютюну.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для дослідження методів вимірювання контрабанди тютюнових виробів перш за все розкриємо сутність поняття «контрабанда», «контрафактний товар», «контрафактна продукція» та який взаємозв'язок між контрабандою і оподаткуванням.

Контрабанда – це ухилення від сплати акцизних зборів на товари при проходженні митного контролю.

За даними Вікіпедії «Контрабанда (італ. *contrabando*, від *contra* «проти» і *bando* «урядовий указ») - незаконне перевезення (та ін. переміщення) товарів або/та інших предметів через митний кордон (державний кордон); переміщувані товари і/або цінності також отримали назву контрабанди. Під незаконним переміщенням в цьому разі розуміється таке переміщення, яке здійснюється без/або з порушенням встановлених процедур (зазвичай таємно), а також переміщення таких товарів і/або цінностей, переміщувати які заборонено або обмежено за законом» [1].

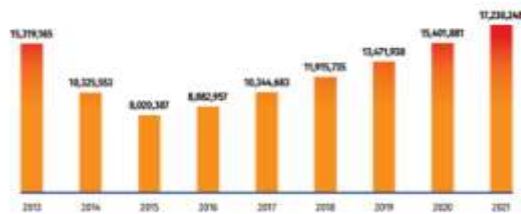
За даними Вікіпедії: «Контрафактні товари (Контрафакт) - це товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з цієї території призводить до порушення прав власника, що захищаються відповідно до чинного законодавства України

та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку» [1].

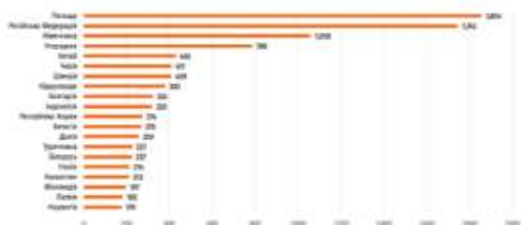
Як зазначено в Постанові КМ «Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», «Контрафактна продукція – це продукція або примірник, які випускаються, відтворюються, публікуються, розповсюджуються, реалізуються тощо з порушенням майнових прав інтелектуальної власності» [2].

Вже історично склалося, що контрабанда зароджується в країнах, де встановлені високі митні тарифи, де обмежується обіг якоїсь продукції, існують певні заборони чи обмеження на вивіз цього товару або продукції. Такою країною є наша держава – Україна. Зокрема, лише в 2018 році легальний зовнішньоторговельний оборот України склав \$104,5 млрд (80% ВВП), тож не складно уявити суму тіньового імпорту, нелегального, який коливається в межах 10% ВВП (рис.1).

Обсяги контрабандної продукції, ввезеної в Україну у 2013-2021 (прогноз), млрд \$

ТОП-10 країн - постачальників контрабандної продукції в Україну (2017-2018), млрд \$

Розподіл контрабанди за товарною групою в 2018 році (%)

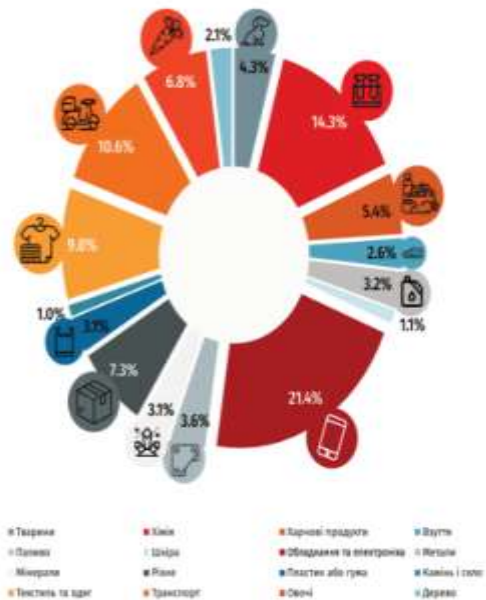

Рис. 1. Обсяги контрабандної продукції

Джерело: [3]

Тобто мова йде про митну безпеку, безпеку, яка розглядається через повну і своєчасну сплату податків при перевезенні товарів через митний кордон. Митна безпека при розборі слів підкреслює, що словосполучення «митна безпека» походить від слова мито, яке означає

податок, тобто митна безпека – це безпека, яка виникає в процесі справляння мита за товар перевезений через кордон [4].

Трактування митної безпеки для зручності проведення аналізу згрупуємо в таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування митної безпеки

№	Автор	Визначення поняття «митна безпека»
1	Митний кодекс України ч.2 ст.6	це стан захищеності митних інтересів України. Відповідно ч. 1 ст. 6 МК митні інтереси - це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи.
2	Н.І. Гавловська, О.В. Осадчук та Є.М. Рудніченко	це комплекс ефективних економічних, правових, соціальних, політичних та інших заходів держави щодо захисту інтересів суспільства та держави у митній сфері.
3	М.О. Губа	стан захищеності митних інтересів України, який забезпечується через ефективну реалізацію державної податкової політики та державної митної політики, супроводжується чіткою діяльністю митної системи, гласністю національної економіки, забезпеченням безпеки митного простору держави, належним рівнем експортно-імпоротної діяльності з чітким дотриманням фіскально-регуляторних відносин держави та убезпеченням інтересів платників митних платежів
4	М.М. Левко	захищеність митних інтересів держави, організацій, суспільства та міжнародної спільноти, з метою забезпечення сталого розвитку, своєчасне виявлення, запобігання, локалізація і усунення реальних та потенційних загроз національним інтересам у митній сфері при виникненні загроз національним інтересам.
5	П.В. Пашко та П.Я. Пісной	це надання можливості за будь-яких зовнішніх і внутрішніх умов незалежно від наявних загроз забезпечити: перевезення через митний кордон товарів і транспортних засобів; митне регулювання, пов'язане із встановленням та справлянням податків і зборів; застосування процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів митно-тарифного і нетарифного регулювання; організація протидії контрабанді та порушенням митних правил, виконання завдань для забезпечення ефективності митної справи
6	О. Разумова	це елемент національної безпеки, що відображається рівнем захищеності митних інтересів, здійсненням державної митної справи органами доходів і зборів.

Виходячи з аналізу всіх наведених визначень, та враховуючи митні інтереси держави можна зазначити, що митна безпека – це одночасно стан захищеності митних інтересів держави та комплекс ефективних соціально-економічних, політико-правових та інших заходів держави, направлених на протидію незаконному перевезенню товарів через кордон без сплати державного мита.

Досить великою є група товарів, які перевозяться з України через митні кордони, серед них - тютюнові вироби, і як свідчать факти більшість з них перевозять нелегально (контрабандою). Тому і не дивно, що не лише в Україні, але й у світі контрабанда сприймається як соціально-

економічне зло, протизаконна діяльність. Адже в залежності від предмету та мети цієї дії несуть загрозу здоров'ю громадян, економічним інтересам держави та суспільства, митній, податковій, громадській безпеці та й нарешті – національній безпеці держави. Якщо проаналізувати дані звітності, яку надано «Kantar Україна», то бачимо різкий ріст контрабанди тютюнових виробів з 5,8% у лютому 2020 року до 12,8% [5].

За матеріалами проєкту «Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні», який здійснюється «Kantar Україна» «в лютому 2021, з урахуванням нелегальної продукції підконтрольних територій Донецької та

Луганської областей, загальний рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні сягнув 12.8%. Це зростання обумовлене переважно зростанням - до 6,9% - рівня продукції маркованої Duty Free або для експорту, яка нелегально продається в Україні» [5].

Результати досліджень лише підтверджують різкі темпи росту рівня нелегальної торгівлі тютюновими виробами, які призвели до 11,8 млрд.грн. втрат від несплачених податків.

Слід зазначити, що завжди контрабанда сприймалася державою та суспільством як протиправна дія, вчинена всупереч законним нормативно-правовим актам, яка негативно впливає на економіку держави та є загрозою для її безпеки.

Згідно з викладеним матеріалом М.О. Думчикова та О.В.Полулях, які посилаючись на Енциклопедію кримінології зазначають, що «контрабанда є незаконним імпортом товарів з однієї країни до іншої. Ця протиправна операція може містити в собі імпорт або експорт заборонених товарів або уникнення від сплати встановлених податків, зокрема мита, на товари, експорт або імпорт яких підлягає оплаті на митниці» [6, С.129].

В даному питанні саме тютюнова продукція потрапляє під оподаткування на митниці, особливо якщо врахувати різні ставки мита та особливості оподаткування тютюнових виробів у різних країнах.

За даними звітності МВС збитки держави від контрабанди тютюнових виробів в місяць досягають 3 млрд.грн. Шляхи таких зловживань різноманітні, існує безліч схем проведення таких обороток. Розглянемо основні схеми контрабандних поставок (рис. 2).

Через реалізацію схем перерваного транзиту та «сірих» схем ухилення від сплати податків до державного бюджету не надходять щомісячно близько 700 млн.грн. в частині акцизного збору та 2,5 млрд.грн. як недоїмка ПДВ [7]. Масштаби контрабанди в Україні (рис. 3).

Щоб зрозуміти важливість ефективного контролю над митницею, автори зазначають, «що доходи бюджету від

зовнішньої торгівлі формуються не лише з митних зборів (27,1 млрд гривень або 3% доходів державного бюджету в 2018 р), а й імпортного ПДВ, що генерує для України, країни з однією з найбільш відкритих економік у світі, левову частку надходжень до бюджету. Так, в 2018 р з 374 млрд гривень надходжень податку на додану вартість, — 295,4 млрд гривень або 79% було сформовано саме за рахунок імпортного ПДВ. Спільно з митними зборами та імпортним акцизом — це 40,2%, або майже половина доходів держбюджету» [3].

Думка, що скасувавши митні збори та імпортний ПДВ, наступить покращення, бо буде можливість, зупинивши контрабанду, придбати зі знижкою імпортні товари, збільшити надходження в держбюджет є хибною. Так як нелегальне ввезення продукції перш за все підриває конкурентоздатність внутрішнього виробника, провокує відтік робочої сили за кордон, погіршує економічну ситуацію на внутрішньому ринку. І цілком правдиве твердження, що «контрабанда — це фактично звільнення імпортних товарів від будь-яких податків і зборів.

Імпортер, отримавши відшкодування ПДВ в середньому на рівні 20% при вивезенні продукції з країни походження та сплативши близько 5%, в якості трансакційних витрат на нелегальну доставку продукції в Україну, автоматично набуває непомірної конкурентної переваги над вітчизняним виробником. Таким чином, український бізнес, навіть якщо знаходиться в абсолютній тіні, все одно поступається контрабандному імпорту» [3].

Звідси висновок, що саме населення України, яке купує контрабандний товар, спонукає до створення неліквідів вітчизняних товарів, згорання вітчизняного виробництва, зменшення робочих місць та зарплати, і врешті-решт всі тяготи платника податків через існування контрабандних схем лягають на плечі громадян.

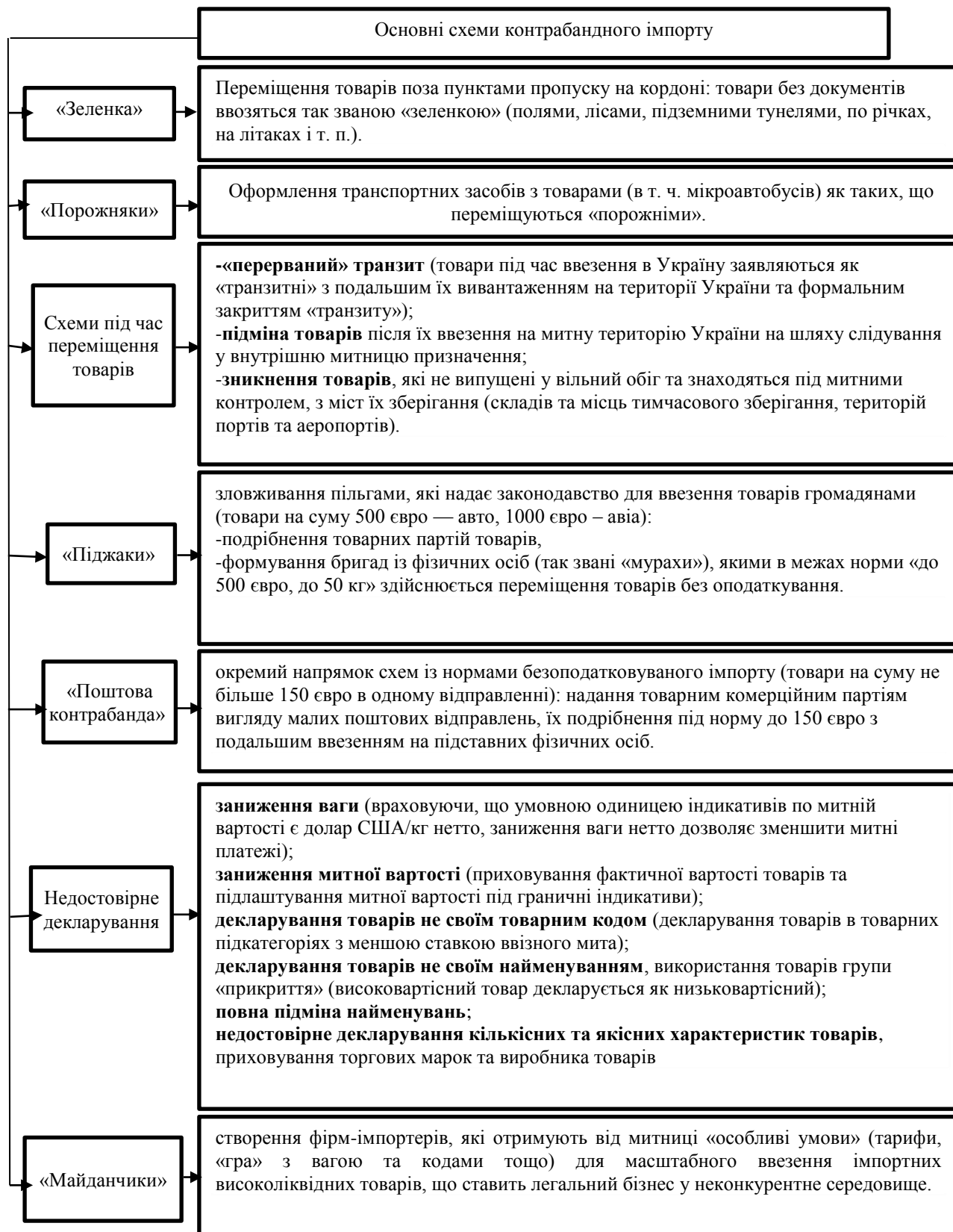

Рис. 2. Основні схеми контрабандних поставок

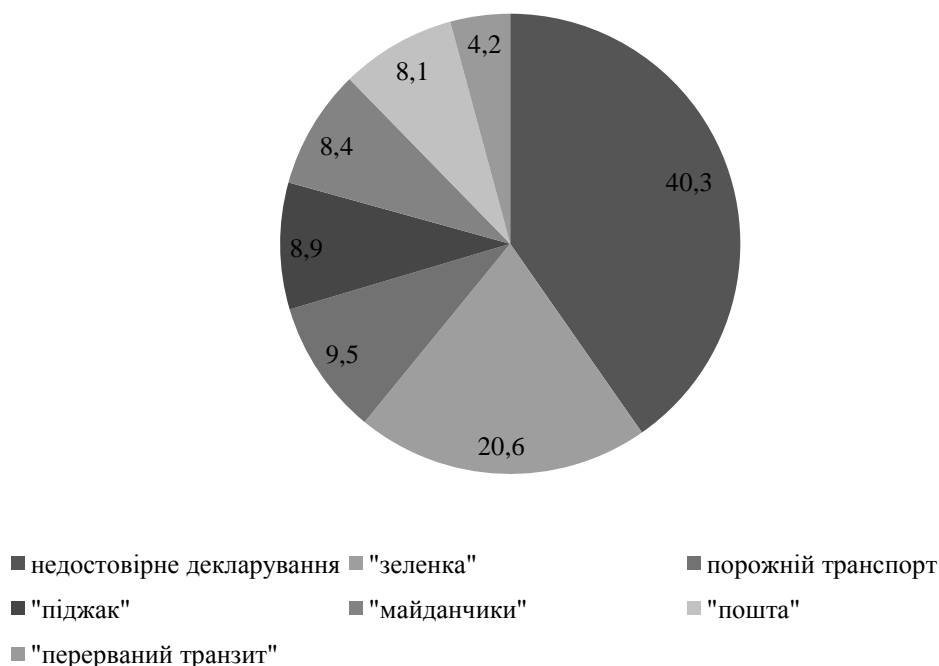

Рис. 3. Масштаби контрабанди в Україні

**за матеріалами [3]*

Основними причинами, що спонукають до зростання контрабанди в Україні є (1) наявність «білих плям» у законодавстві, які формують відсутність інструментарію для боротьби з порушеннями митних правил; (2) корупційні схеми на митниці та в прикордонній службі; (3) людський фактор та відсутність відповідальності і покарання за нього при вчиненні протиправних дій.

Стосовно контрабанди тютюнових виробів слід зазначити, що 62% продукції, яка нелегально реалізується в Україні, маркована на Винниківській тютюновій фабриці, найпоширеніші марки продукції «Compliment» (50%), «Marshall», «Jin Ling», «Marvel», «Urta» (близько 84%). «Серед контрабанди, 42% — це продукція Гродненської тютюнової фабрики, 20% — продукція фабрик Молдови. Найбільш поширеними марками є Credo, Queen, Ritm, Oris, NZ, Armeyskiye (Молдова)»[5].

Зокрема, лише за два дні на території ділянки з Румунією, яку охороняє Чернівецький прикордонний загін, вилучено 35 ящиків сигарет; в порту м. Одеси виявлено 13700 контрабандних ящиків цигарок на суму 145 млн.грн. ; в

цьому ж порту встановлено контрабандне перевезення 200ящиків сигарет (виробництво ОАЕ) на суму більше 3 млн.грн.[8; 9].

Аналогічна ситуація з контрабандою цигарок і на митницях Львівського регіону: 590 пачок цигарок перевозив у тайнику автомобіля BMW X5 громадянин Білорусії; 855 пачок переховував у тайнику авто Citroën Jumper мешканець Львівщини; 620 пачок вивозив до Польщі власник мікроавтобуса «Мерседес» і таких випадків маса. Щодня наносяться збитки національній економіці через дві взаємопов'язані проблеми: «перша – це надходження контрабандним шляхом транзитних цигарок в Україну і переміщення їх в Європу, друга – існування «сірих» схем ухилення сплати податків» [10]. За три роки з 2016 по 2019 недонадходження до казни України «через контрабанду сигарет склало понад 8,5 млрд гривень. І лише минулого року ці втрати становили 4,7 млрд гривень, що майже дорівнювало усім річним витратам на культуру (5,4 млрд)» [11].

Така ситуація склалася через відсутність кримінальної відповідальності за товарну

контрабанду, яку було скасовано в 2012 році. В даний час за такі неправомірні та протизаконні дії, навіть при тому, що в Європі кожна дев'ята пачка контрабандних цигарок транспортована з України, контрабанда карається конфіскацією товару і сплата в повному обсязі вартості тютюнових виробів, при повторних затриманнях 200% вартості контрабанди.

Спроби відновити кримінальну відповідальність за товарну контрабанду розпочалися з 2017 року, коли КМУ розробив Стратегію протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів, наступною була спроба подачі законопроекту № 8543, який не був поданий у ВР через профільний комітет і нарешті в 2020 План реалізації вищезгаданої Стратегії було заблоковано.

Висновки. Отже, зупинити контрабанду тютюнових виробів можна через реалізацію цілого комплексу заходів, враховуючи як контрабандний вивіз продукції, так і контрабандний ввіз її в Україну; ввести кримінальну відповідальність за підробку та виробництво контрафактної продукції, за нелегальне використання торгових марок; вивчити та адаптувати зарубіжний досвід боротьби з контрабандою.

Література:

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Постанова КМ «Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»» від 03.10.2007 № 1185. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/TM033814>
3. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки. URL: <https://platforma-msb.org/analiz-obsyagiv-kontrabandy-v-ukrayini-masshtaby-pryami-nepryami-vtraty-byudzhetu-ta-ekonomiky/>
4. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980.: URL: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%BE
5. Сайт «Kantar Україна». URL: <https://tns-ua.com/news/monitoring-nelegalnoyi-torgivli-tyutyunovimi-virobami-v-ukrayini-1-hvilya-2021>
6. Думчикова М. О., Полулях О. В. Криміналізація феномена контрабанди цигарок: ретроспективний аналіз. *Актуальні проблеми*

вітчизняної юриспруденції. № 6. Том 1, 2018. С.129-131.

7. Збитки держави від контрабанди цигарок. URL: <https://mind.ua/news/20201237-zbitki-derzhavi-vid-kontrabandi-cigarok-shchomisyacya-syagayut-ponad-3-mlrd-grn>

8. Сайт Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/>

9. Сайт Портал Львів. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2021/>

10. Збитки держави від контрабанди цигарок щомісяця сягають понад 3 млрд грн. URL: <https://mind.ua/news/20201237-zbitki-derzhavi-vid-kontrabandi-cigarok-shchomisyacya-syagayut-ponad-3-mlrd-grn>

References:

1. The official site of Wikipedia (2021), retrieved from : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), "On approval of the National Standard № 4" Assessment of intellectual property rights """, from 03.10.2007 № 1185, retrieved from : <https://ips.ligazakon.net/document/view/TM033814>.
3. Analysis of smuggling volumes in Ukraine: scale, direct / indirect losses of the budget and economy (2021), retrieved from : <https://platforma-msb.org/analiz-obsyagiv-kontrabandy-v-ukrayini-masshtaby-pryami-nepryami-vtraty-byudzhetu-ta-ekonomiky/>.
4. Bilodida, I. K. (1970-1980), *Slovyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, retrieved from : http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%BE
5. The official site of Kantar Ukraine (2021), retrieved from : <https://tns-ua.com/news/monitoring-nelegalnoyi-torgivli-tyutyunovimi-virobami-v-ukrayini-1-hvilya-2021>.
6. Dumchikova, M. O. and Poluliakh, O. V. (2018), "Criminalization of the phenomenon of cigarette smuggling: a retrospective analysis", *Aktualni problemy vitchyznianoї yurysprudentsii*, № 6, part 1, pp. 129-131.
7. "Losses of the state from cigarette smuggling" (2021), retrieved from : <https://mind.ua/news/20201237-zbitki-derzhavi-vid-kontrabandi-cigarok-shchomisyacya-syagayut-ponad-3-mlrd-grn>.
8. The official site of Ukrinform (2021), retrieved from : <https://www.ukrinform.ua/>.
9. The official site of Portal Lviv (2021), retrieved from : <https://portal.lviv.ua/news/2021/>.
10. The state's losses from cigarette smuggling reach more than UAH 3 billion a month (2021), retrieved from : <https://mind.ua/news/20201237-zbitki-derzhavi-vid-kontrabandi-cigarok-shchomisyacya-syagayut-ponad-3-mlrd-grn>.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2021 р.